

“El diari de Burckard s’ha malinterpretat”

Han fet més per la llegenda negra del papa Borja els editors i anotadors del dietari de Johannes Burckard, com l’italià Enrico Celani, que Burckard mateix. Així ho considera la professora Mariàngela Vilallonga, que ha coordinat l’equip de traductors del dietari. Edicions 3 i 4 en publica, aquest mes, la part més interessant, amb el títol ‘Dietari secret’, el número 2 de la “Biblioteca Borja”.

Mariàngela Vilallonga, catedràtica de Filologia Llatina de la Universitat de Girona, ha dirigit l’equip de traductors del dietari de Johannes Burckard, el *Liber notarum*, una de les primeres fonts per a l’estudi de l’època dels Borja. Han format l’equip ella mateixa i els llatinistes Antoni Cobos, Dolores Condom, Daniel Ferrer, Narcís Figueres i Lluís Lucero.

La versió catalana (*Dietari secret*. “Biblioteca Borja”, 2. València, Edicions 3i4) segueix la part del dietari referida a Alexandre VI i família, d’ençà que era cardenal i vicecanceller. Aproximadament, això representa la meitat del dietari.

—Què és el *Liber notarum* de Burckard?

—El dietari del mestre de cerimònies de cinc papes. El comença el desembre del 1483, amb Sixt IV, i el continua amb Innocenci VIII, Alexandre VI, Pius II i Juli II, fins que Burckard, un estrasburguès que va comprar el càrrec, mor, el 1506.

—Amb quin intenció l’escriu?

—Va adonar-se que hi havia moltes cerimònies que es feien per primer cop i que, per tant, calia establir-ne el protocol i tenir-lo escrit per a les cerimònies posteriors. O bé que calia canviar. No oblidem que va ser un dels reformadors de la litúrgia (*Cæremoniale episcoporum*, 1488). Li cal tenir les coses clares i escrites, i ben establertes, perquè no es produeixin vacil·lacions, perquè aquestes sempre

poden ser font de conflictes i de discussions. Però de mica en mica es va engrescant i acaba explicant tots els ets i uts de la vida dels sants pares, bo i començant per les irregularitats en les eleccions. I quan arriba Alexandre VI, el personatge li dóna més material del que li havia donat Innocenci VIII, i per això el dietari s’enriqueix en aquests moments amb els reports de les interioritats del Vaticà.

—Quina ha estat la història editorial del dietari?

—La primera edició, en original en llatí, apareix a París, feta per Louis Thuasne, entre el 1883 i el 1885. El 1910 se’n va fer una edició a Itàlia, també en llatí, més fiable que l’anterior, i molt anotada, a cura d’Enrico Celani. I al 1932 se’n fa una selecció, traduïda al francès i anotada per Joseph Turmel, titulada *Le journal de Jean Burckard*, que no manté l’estructura del diari i que es reelabora temàticament. Aquesta edició s’acabava de reeditar amb motiu dels 500 anys de la mort d’Alexandre VI. Han reeditat la part d’Alexandre VI amb el títol *Dans le secret des Borgia: journal de Johannes Burckard*, anotat per Ivan Cloulas. I això era tot.

—Quin ús n’han fet els historiadors i escriptors, del dietari?

—L’han llegit en llatí i en general n’han extret el que els semblava més sensacionalista i escandalós de la vida d’Alexandre VI. Sempre s’ha dit que Burckard és el creador de la llegenda negra dels Borja. El que passa és que, un cop llegit i traduït el dieta-

ri, t'adones que Celani ha fet més per la llegenda negra que no pas Burckard. Per exemple, Burckard transcriu una carta anònima dirigida a un cardenal, des d'Alemanya, carta que va ser llegida al papa i on es fa una llista exhaustiva de la corrupció religiosa, moral i política que, segons el denunciador, dominava al Vaticà, els pitjors crims i les disbauxes més escandaloses, de l'estupre a l'incest. S'hi diu que hi governa l'anticrist, que s'hi cometen crims abominables, que es peca de luxúria amb prostitutes, que es fa simonia, que la cobdícia hi impera, etc. Però Burckard es limita a reproduir la carta sense confirmar si tot el que s'hi diu és cert i si era o nou exclusiu d'aquest papa o era una situació nova al Vaticà.

—Per què aquest interès especial i renovat pel dietari a França, l'únic país on s'havia traduït el dietari?

—A Itàlia s'han acontentat amb l'edició de Celani. És un dietari sense ambició literària, sense intenció de ser convertit en llibre. Per això el llatí no és ni elegant ni ornat de figures estilístiques. A Itàlia els Borja són complicats. El professor Massimo Miglio, autor del pròleg de l'edició catalana, em va dir que s'ha considerat una font d'informació i, tot i això, mai no ha estat objecte d'estudi.

—A diferència de la laica França, a Itàlia, per la pressió de l'Església, potser els ha fet por de traduir el dietari a l'italià...

—Podria ser.

—Amb el dietari es pot saber sempre quin és el responsable d'un assassinat reportat, per exemple?

—No. La interpretació és oberta. A les notes i a la introducció diem com s'ha fet aquesta interpretació i a què ha donat lloc.

—Sempre es deu haver seguit la interpretació més malintencionada possible sobre la participació o responsabilitat d'Alexandre VI en els fets, no?

—Sí.

—La carta suara esmentada, per exemple, pot ser una difamació o, si més no, una exageració, i es deu haver pres com una prova documental.

—Exactament. Igual que totes les altres coses. Ell no diu que Cèsar Borja,

Mariàngela Vilallonga, catedràtica de Filologia Llatina de la Universitat de Girona, ha dirigit l'edició catalana del dietari de Johannes Burckard, el mestre de cerimònies de Roderic de Borja, el papa Alexandre VI.

fill del sant pare, estigués darrere de l'assassinat d'Alfons d'Aragó. Diu que va ser apunyalat a les escales del Vaticà i que, ferit al llit, no s'acabava de morir i van entrar a l'habitació i el van escanyar. Ha estat manipuladíssim, el dietari.

—Voleu dir el contingut.

—No, també el text. No se sap si és prou fidel, el manuscrit del Vaticà, que en part és manuscrit original i, en

part, són còpies. El manuscrit original no existeix en la seva totalitat. No se sap què va passar amb els fragments que falten.

—Cosa que deu alimentar encara més la llegenda negra...

—I tant! També suposo que mai ningú no ha gosat fer-ne una edició moderna per la dificultat de la història del text. Fer una crítica textual del text serà una cosa complicadíssima.

"En el dietari es transcriu una carta anònima dirigida a un cardenal i llegida a Alexandre VI, on es fa una llista exhaustiva de la corrupció religiosa, moral i política que domina a Roma."

—Quin ús va fer del dietari el pare Batllori?

—No gaire cosa, però reconeixia que era la font principal.

—Cal anar, doncs, amb peus de plom per extreure conclusions definitives del contingut del dietari?

—Molt. Sí.

—Però aquesta edició no ens acostarà a la llegenda negra, no ens l'actualitzarà, ara que les celebracions i les edicions ens havien d'ajudar a tenir una visió global de la importància històrica dels Borja, no limitada a les immoralitats?

—No ho sé. Burckard explica els fets de cada dia i ho fa d'una manera que intenta ser objectiva, sense implicar-s'hi, sense opinar. Alguns són, però, força contundents, com el ball de les castanyes. Fan un ball al palau apostòlic. Hi ha la filla, Cèsar i el papa, a més de molts convidats, i hi fan

venir cinquanta prostitutes, que hi ballen i que, despullades, han de collir les castanyes de terra, amb les mans i la boca. Fan una mena de joc i el que guanyi pot anar amb les prostitutes totes les vegades que vulgui, o

“Burckard diu que al palau apostòlic hi entraven prostitutes i que Lucrècia i el papa s’ho passaven molt bé”

que pugui. I Burckard diu que el sant pare i Lucrècia reien i s’ho passaven molt bé, sense dir si hi van intervenir directament o si només es limitaven a contemplar els jocs. L’endemà, se celebra una missa i Burckard anota que el papa hi és absent. No diu res més. A la tarda i l’endemà, el papa continua absent. Es pot deduir, si es vol, que era la ressaca per la festa i que hi va participar plenament.

—Què diu el dietari de la relació del sant pare amb els seus fills?

—Una de les conclusions que s’extreuen del contingut del dietari és que potser la principal preocupació i objectiu d’Alexandre VI, deixant a banda la seva intervenció en la política mundial del moment i la de l’estat pontifici, és situar bé els fills. Era un paràs, pel que explica Burckard. A Lucrècia, li busca marit rere marit perquè ella pugui trobar la persona

ideal, i al mateix temps intenta que el matrimoni serveixi per als seus interessos polítics. Té un esperit paternal accentuadíssim. Com una lloca.

—I sobre l'incest, hi ha res de conclouent?

—No. Burckard només parla de “l'estimadíssima filla del papa”, però això també ho diu de la filla d'Innocenci VIII. El que fa Alexandre VI, també cal dir-ho, no és diferent del que feia el papa anterior, des de comprar cardenals per sortir elegit papa fins a permetre l'entrada de les amants a palau. Les amants tenien casa però assistien a les cerimònies. Alexandre VI no fa res de nou, no fa res que no haguessin fet els altres papes. Però ell no era italià, era estranger.

—I, per tant, diríeu que per això s'ha focalitzat la llegenda negra sobre ell?

—Jo diria que sí.

—No mostra mai cap tret personal, Burckard?

—A vegades fa algun comentari irònic. Per exemple, en la manera de situar els assistents a un acte, discrepa del sant pare en una ocasió. I a vegades fa alguna trapelleria. Un dia permet que es produeixi un garbuix sobre el color de les capes, i això segurament va exasperar el sant pare.

—Quin interès té traduir el dietari a la nostra llengua i fer-lo més accessible?

—En té molt i per a molta gent. En primer lloc, per als historiadors de la història de l'Església catòlica, litúrgia inclosa. En segon lloc, per la història sense adjectius. En tercer, pel coneixement de la vida quotidiana al Vaticà i a Roma, amb informacions i esments que van des del vestit fins al menjar. També és una guia de viatges perquè Burckard viatjava, sol o amb el sant pare. A Nàpols, per exemple, hi va ser enviat pel sant pare per organitzar la coronació del rei Alfons i el casament de Jofré de Borja, fill de Roderic de Borja, Alexandre VI, i Sança d'Aragó. Fins i tot fa uns dibuixos per fixar la col·locació dels invitats a l'església. I finalment, és clar, el principal interès és la vida d'Alexandre VI.

Lluís Bonada

La universitat, a casa

A la UOC integrem la formació a la teva vida

Diplomatures

- Ciències Empresarials
- Turisme

Llicenciatures

- Administració i Direcció d'Empreses (2n. cicle)
- Ciències Polítiques i de l'Administració (2n. cicle)
- Ciències del Treball (2n. cicle)
- Comunicació Audiovisual (2n. cicle)
- Documentació -Gestió de la Informació- (2n. cicle)
- Dret
- Estudis de l'Àsia Oriental (2n. cicle/Màster)
- Filologia Catalana (també accés directe al 2n. cicle)
- Humanitats (també accés directe al 2n. cicle)
- Investigació i Tècniques de Mercat -Màrqueting- (2n. cicle)
- Psicologia
- Psicopedagogia -nous itineraris en l'àmbit de la Pedagogia- (2n. cicle)

Enginyeries

- Enginyeria en Informàtica (2n. cicle)
- Enginyeria Tècnica en Informàtica de Gestió
- Enginyeria Tècnica en Informàtica de Sistemes

Sol·licitud d'accés:

del 13 de setembre fins al 25 d'octubre

Inici període lectiu: febrer de 2004

Altres estudis

- Curs d'accés a la UOC per a >25 anys (Matrícula fins al 28 d'octubre)
- Graduat Multimèdia (titulació pròpia) (Matrícula fins al 30 de setembre)
- Formació de postgrau

Informa-te'n als centres de suport de la UOC

a Barcelona, Lleida, Manresa, Reus, Sabadell, Salt, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Tortosa, Vic, Vilafranca del Penedès, Ciutadella, Eivissa, Manacor, València, Madrid, l'Alguer i Brussel·les, al tel. 902 141 141 i al nostre web www.uoc.edu

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Premi IDE 2001 d'Excel·lència
a la millor universitat virtual
i a distància del món